

Professional Paper – Stručni rad

INSTITUT ODUZIMANJA IMOVINSKE KORISTI PRIBAVLJENE KRIVIČNIM DJELOM U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Jovan Miljković

*Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, 78 000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina,
Polijska uprava Prijedor, Ul. Jovana Raškovića br. 4, Prijedor, jomiljkovic@gmail.com*

APSTRAKT

U današnje vrijeme sve veći broj krivičnih djela je počinjeno kako bi se stekla imovinska korist, u čemu se posebno izdvajaju krivična djela korupcije i krivična djela organizovanog kriminala ili teških oblika privrednog kriminala. Kada se analiziraju pomenuta krivična djela, pored toga što se pažnja usmjerava na počinitelja i izvršenje krivičnog djela, naročito se treba posvetiti pažnja utvrđivanju oblika i visine koristi stečene krivičnim djelom. U tom smislu se pristupa provodejnu aktivnosti oduzimanja te imovine koja je pribavljena krivičnim djelima. Odavde slijedi logičan zaključak da nije dovoljno samo nekoga kazniti za npr. zloupotrebnu službenog položaja ako mu se neće oduzeti ono što je pribavio kao korist počinjenjem krivičnog djela. Ovakva procedura u kojoj bi stečena imovina krivičnim djelom ostala netaknuta sam počinitelj bi bio nagrađen za izvršeno krivično djelo. Slijedi logičan zaključak da je oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom jedino valjano sredstvo kod suzbijanja organizovanog kriminala i drugih krivičnih djela kojima se nastoji pribaviti imovinska korist ili druga materijalna korist. Autor u radu govori prvenstveno o pravnoj prirodi oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, te se prema tome posebno osvrće na odredbe različitih pozitivnopravnih propisa u Federaciji Bosne i Hercegovine, koji tretiraju ovu oblast.

Ključne riječi: imovinska korist, krivično djelo, korupcija, oduzimanje imovine

UVOD

Imovina označava bilo koju vrstu imoviae, bilo da se sastoji u stvarima ili pravima, bilo pokretnu ili nepokretnu, kao i pravne akte ili dokumente koji dokazuju vlasništvo ili pravo na takvoj imovini (Šuškić, 2012). U smislu krivičnog zakona, Krivični zakon BiH pod imovinom obuhvata imovinu svake vrste, bilo da se sastoji u stvarima ili pravima, bilo materijalnu ili nematerijalnu, pokretnu ili nepokretnu, te pravne dokumente ili instrumente kojima se dokazuje pravo na imovinu ili interes u odnosu na takvu imovinu (član 1. str. 27. KZ BiH). Nelegalno sticanje imovinske koristi, odnosno oduzimanje imovinske koristi, prema definicijama iz pravnog leksikona, je mjera kojom se u krivičnim zakonodavstvima, ali i u građanskim, ostvaruje načelo da niko nemože zadržati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom ili drugim vankrivičnim nezakonitim radnjama. Bez obzira da li se radi o krivično pravnoj mjeri ili građansko pravnoj, počinitelj, saučesnik, prikrivač ili nesavjesni vlasnik, nemože zadržati korist koju je stekeo kršenjem zakona-nelegalno. U smislu Krivičnog zakona BiH imovinska korist je svako ekonomsko dobro koje je direktno ili indirektno proisteklo iz krivičnog djela, a sastoji se od bilo koje imovine (član 1. str. 26. KZ BiH).

Propisivanjem i izricanjem ove mjere se postižu ciljevi specijalne i generalne prevencije - licu koje je ostvarilo imovinsku korist krivičnim djelom ona se oduzima a potencijalnim učiniocima krivičnih djela se daje na znanje da ne mogu zadržati imovinsku korist ostvarenu izvršenjem krivičnog djela. (Babić & Marković, 2009) Primjena mjera oduzimanja imovinske koristi zasniiva, da niko ne može da ima korist od sopstvenog zlodjela- *nullum commodum capere potest de sua propria iniuria*. Primjenom ove mjere sprečava se protivpravno bogaćenje učinioca krivičnog djela,

(Mitrović, 2008) odnosno učinioca koji je kršenjem drugih propisa stekao protivpravnu imovinsku korist. Pripadnici podzemlja su se, tako nesmetano bavili ratnim profiterstvom, pljačkom, švercom oružja, nafte, trgovinom droge i trgovinom ljudima, kao i svim drugim oblicima kriminala, koji je često bio praćen brutalnim nasiljem. Kroz ove visoko profitabilne aktivnosti neformalna brastva kriminalaca - patriota, pripadnika bezbjedonosnih struktura, sumnjivih biznismena i političara koje je vezivala zajednička beskrupuloznost u sticanju bogastva, prerasla su u moćne kriminalne organizacije, koje su akumulirale znatna finansijska sredstva (Ilić, 2009).

Razlozi pravičnosti nameću potrebu da se učiocu oduzme ono što je stekao izvršenjem krivičnog djela, odnosno prekršaja, te da se primjenom ove mjere uspostavi imovinsko stanje koje je postojalo prije izvršenja krivičnog djela, odnosno prekršaja. Neki autori, kada je riječ o oduzimanju imovine stečene krivičnim djelom, u prvi plan ističu četiri argumenta u korist oduzimanja imovine, i to: a) oduzimanje ...ima preventivnu funkciju, jer je materijalna korist glavni motiv za vršenje krivičnih djela; b) sprečava se infiltriranje nezakonitih prihoda i korupcije u legalne tokove; c) oduzimanje...pomaže da se dođe do nosilaca kriminalne aktivnosti (Faladžić, 2011). Imovinska korist stečena protivzakonito predstavlja čistu dobit odnosno višak imovine koja se treba oduzeti primjenom različitih sistema. Osim novca imovinska korist može biti u vidu predmeta od vrijednosti, hartija od vrijednosti, ili bilo koje druge imovine, ili protivpravno ostvarene uštede - protivpravno sprečavanje smanjenja imovine (neplaćanje hotelskih usluga, usluga odmora itd.). Ova pojava na našim prostorima je primjerena našim dimenzijama shvatanja društva i države. Nezakonita imovinska korist pretežno se stiče na uštrb države i budžeta, ono što je državno ničije je, a to je jedan od bitnih uzroka za shvatanje pojma ove pojave (Bogišić, 2004). U skladu sa temom u nastavku se govori o pravnoj prirodi oduzimanja imovinske koristi, a potom se govori o odredbama pozitivnih zakonskih propisa u Federaciji Bosne i Hercegovine koji tretiraju ovaj institut.

PRAVNA PRIRODA ODUZIMANJA IMOVINSKE KORISTI

Oduzimanje imovinske koristi koja je proistekla iz počinjenja koruptivnih krivičnih djela ima svoje uporište u temeljnom pravnom načelu prema kojem niko ne može zadržati protivpravno stečenu imovinsku korist. Dakle, oduzimanje nezakonito stečene imovine i prava stečenih ovom vrstom protivpravnih ponašanja je samo jedan oblik sveukupnih nastojanja nadležnih državnih tijela da se efikasno suprotstavljaju kriminalu (Mujanović, 2011). Dakle, značajan segment kriminalnih aktivnosti fokusiran je na sticanje imovinske koristi. Promatrajući stvari sa krivičnopravne strane, obično se radi o koristoljubivoj namjeri koja je zakonski uređena (npr. krađa), ali je moguća situacija i da je sticanje imovinske koristi motivacija za činjenje krivičnog djela, koja kao takva nije izričito propisana kao zakonsko obilježje krivičnoga djela (npr. stavljanje u promet opojnih droga radi ostvarenja koristi). Kako bilo, namjera sticanja imovinske koristi čest je subjektivni moment prisutan kod delinkvenata, koji se upravo i upuštaju u činjenje krivičnih djela iz ekonomskih razloga. Oduzimanje je imovinske koristi poznato još iz drevnih vremena, a danas se smatra mješovitim krivično-građanskopravnim institutom: krivičnopravnim jer je oduzimanje zakonska kategorija krivičnoga prava i što se o njezinu oduzimanju odlučuje u krivičnome postupku, a građanskopravna jer su za proces ovršenja relevantni propisi građanskoga ovršnog prava. Korišću stečenom počinjenjem krivičnoga djela smatra se materijalna korist do koje je došao počinitelj krivičnog djela ili koju je dobio od druge osobe da bi izvršio krivično djelo. Riječ je o materijalnoj koristi do koje je izvršenjem krivičnog djela došao bilo koji sudionik u ostvarenju djela (počinitelj, supočinitelj, poticatelj, pomagatelj). U praksi su se tako kao imovinska korist stečena krivičnim djelom smatrali npr. i plaćeni putni troškovi, plaćen boravak u stranoj državi, plaćeni troškovi određenih razonoda ili zadovoljstava koji su bili organizirani za počinitelja djela, itd.. Ona se može sastojati u novcu, vrijednosnim papirima, predmetima od vrijednosti i u svakoj drugoj imovinskoj koristi koja je pribavljena krivičnim djelom. Međunarodni dokumenti, među kojima su naročito bitne Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta (2000), Konvencija Ujedinjenih naroda protiv korupcije (2003), Konvencija Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog krivičnim djelom (1990), Direktiva Europskoga parlamenta i Vijeća Europske unije o zamrzavanju i oduzimanju predmeta i imovinske koristi ostvarene krivičnim djelima u Europskoj uniji (2014), imovinskom korišću stečenom

počinjenjem krivičnoga djela smatraju neizravnu ili izravnu ekonomsku korist od krivičnih djela, koja se može sastojati od bilo kojeg oblika imovine (uključujući svako naknadno reinvestiranje ili preoblikovanje izravne imovinske koristi i svaku novčanu pogodnost), neovisno o tome je li materijalna ili nematerijalna, pokretna ili nepokretna, odnosno pravne dokumente ili instrumente kojima se dokazuje pravo na ili interes za takvu imovinu. Ne postoje pouzdani podaci o tomu kolika je vrijednost imovinske koristi ostvarene kaznenim djelima. Mnogi se autori i organizacije rukovode pretpostavkama i procjenama koje su upitne, čemu djelomice doprinose i značajne razlike u pravnoj naravi instituta oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelima, postupku oduzimanja, kao i pravnim subjektima koji su nadležni za oduzimanje (centralizirani/decentralizirani, ovlaštene za sprovođenje finansijskih istraga ili ne, itd.).

Oduzimanje imovinske koristi je specifična krivičnopravna mjera koja se sastoji u oduzimanju imovinske koristi koja je stečena izvršenjem krivičnog djela. Propisivanjem ove mjere u krivičnom zakonu obezbjeđuje se realizacija opšteg pravnog principa prema kojem niko ne može zadržati protivpravnu imovinsku korist, pa prema tome, ni imovinsku korist ostvarenu izvršenjem krivičnog djela. Pravna priroda ove mjere je specifična, ona ima neke karakteristike krivičnih sankcija ali ne spada u sistem krivičnih sankcija. Kao i krivična sankcija izriče se samo na osnovu izvršenog krivičnog djela i to u krivičnom postupku. Pored toga, njenim propisivanjem i izricanjem se postižu ciljevi i specijalne i generalne prevencije - licu koje je ostvarilo imovinsku korist krivičnim djelom ona se oduzima a potencijalnim učiniocima krivičnih djela se daje na znanje da ne mogu zadržati imovinsku korist ostvarenu izvršenjem krivičnog djela. S druge strane, za razliku od krivičnih sankcija, ova mjera ne sadrži u sebi društveni prekor za izvršeno krivično djelo niti njeno izricanje zavisi od prirode i težine krivičnog djela (Marković, 2010).

Pravni status instituta oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom se na teorijskom i normativno pravnom planu različito definira i uređuje. On se u nekim izvorima i zakonodavstvima tretira kao krivičnopravna sankcija u svojim određenim modalitetima, mjera sigurnosti, pravna posljedica osude ili, sve više, kao mjera *sui generis* kojom se ostvaruju određeni generalno-preventivni i retributivni ciljevi u okviru krivičnog postupka. U domaćem zakonodavstvu na ovim prostorima, mjera oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom uvedena je u zakonodavstvo i praksu u bivšoj Jugoslaviji još 1959. godine, novelom Krivičnog zakonika, i to kao mjera sigurnosti (Fehratović & Mujanović, 2015). Pravna priroda ove mjere je jedna od najznačajnijih dilema koja je prisutna u teoriji u vezi sa oduzimanjem nezakonito stečene imovine. Mujanović navodi, da neka stanovišta smatraju da se radi o mjeri sigurnosti kao kategoriji općeg dijela krivičnog prava, druga polaze od toga da se radi o posebnoj mjeri, dok se treća mišljenja situiraju u grupu krivičnopravnih sankcija. Takvo stanovište o oduzimanju imovinske koristi kao mjeri sigurnosti koja se sastoji u tome da se učiniocu obavezno oduzima imovinska korist koju je postigao izvršenjem krivičnog djela je zastupala ranija krivično-pravna teorija (Mujanović, 2011). Međutim, danas se uveliko smatra da oduzimanje imovinske koristi nije niti sigurnosna mjera, a ni pravna posljedica osude. Radi se o mješovitom krivično-gradanskopravnom institutu *sui generis* čija je svrha u uspostavi stanja narušenog počinjenjem krivičnog djela i u zabrani nezakonitog bogaćenja kriminalnim djelatnostima (Derenčinović, 1999). Iz ovog slijedi da mjera oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi ima svoj retributivni ali i generalno preventivni učinak. Ona ima preventivno značenje, jer se počinitelju stavlja na znanje da neće moći uživati korist nezakonito stečenu izvršenjem krivičnog djela. Upravo to može biti opravdanje za unošenje u krivično pravo odredbi o oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnim djelom. Ovaj institut se razlikuje od kazni i sigurnosnih mjera, jer zbog svoje *in rem* prirode nema punitivni karakter, a svrha mu je restorativna: oduzimanjem imovinske koristi pridonijeti uspostavi imovinskopravnog stanja kakvo je bilo prije počinjenja krivičnog djela kojim je imovinska korist pribavljena. Time se ostvaruje i šire načelo pravednosti (Ivičević-Karas, 2007). Drugo važno pitanje u vezi sa primjenom ovog instituta u praksi se odnosi na modalitete njegove primjene u pojedinim zakonodavstvima, odnosno, na prirodu postupaka kojima se utvrđuje postojanje nezakonito stečene imovinske koristi, odnosno, u kojima se nalaže njezino trajno oduzimanje. Naime, trenutno postoje različita legislativna rješenja u pojedinim državama, koja često kombinuju elemente krivičnog prava, krivičnog procesnog prava, ili građanskog i upravnog prava, čime se stvaraju dovoljno fleksibilne mogućnosti za suzbijanje različitih oblika korupcije. U pravilu je ova materija uređena normama krivičnog zakonodavstva,

odnosno, primjena ovog instituta se u većini država isključivo primjenjuje u toku vođenja krivičnog postupka. Na taj način kažemo da je u tim sistemima temelj oduzimanja imovinske koristi svaka sudska odluka kojom je utvrđeno da je počinjeno krivično djelo. S druge strane, postoje i ona zakonodavstva unutar kojih se može voditi građansko-pravni postupak kojim se utvrđuje postojanje nezakonito stečene imovinske koristi, ali pod uslovom da se u istom predmetu paralelno vodi i krivični postupak u kojem se donosi konačna odluka o oduzimanju. U pogledu takvih zakonodavnih rješenja se javila i potreba za dodatnim istražnim instrumentima koji bi se primjenjivali s ciljem utvrđivanja stvarnog porijekla imovine u ovakvim okolnostima. Tako se javio i pojam finansijske istrage (imovinskih izvida) koja se vodi istovremeno sa istragom u krivičnom postupku, a koja ima za cilj prikupljanje svih relevantnih finansijskih i drugih povezanih podataka i informacija koji ukazuju na prirodu i porijeklo imovine za koju se sumnja da je pribavljena nezakonito. Preciznije rečeno, pod ovim pojmom se podrazumijeva prikupljanje, kontrolisanje, kompletiranje, obrada i analiziranje finansijskih i/ili povezanih podataka u svrhe provođenja zakona. Provođenje finansijske istrage (izvida) imperativ je kod složenih krivičnih djela privrednog kriminala, korupcijskih krivičnih djela i organiziranog kriminala. Bez provođenja finansijskih istraga najčešće u tim postupcima nije moguće utvrditi stečenu imovinsku korist, a samim time nije moguće ni njezino učinkovito oduzimanje. Nastojanja za sve širim pristupom, koji uključuje i mjere građanskog prava s ciljem oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi, su sve intenzivnija kako u teoriji tako i praksi. U kontekstu shvatanja instituta oduzimanja imovinske koristi stečene koruptivnim radnjama ne treba se isključivo bazirati na tipične radnje koje se označavaju kao takve (dakle koruptivne), poput krađe, prevare, sačinjavanja lažnih računovodstvenih izvještaja, utaje poreza i sl., nego je u tom smislu pod pojam koruptivnih aktivnosti potrebno podvesti sva ona ponašanja koja podliježu kako krivičnoj tako i građanskoj odgovornosti. U tom smislu, danas već egzistiraju u usporednom pravu takva zakonodavna rješenja koja predviđaju oduzimanje imovinske koristi i bez postojanja osude ili neke druge odluke u krivičnom postupku (eng. *civil recovery*). Danas se smatra da je pristupom koji su odabrala neka od modernih zakonodavstava (SAD, Velika Britanija, Australija, Kanada, Irska) prepoznata realnost da propisi o oduzimanju imovinske koristi, bez prebacivanja tereta dokazivanja (gdje će optuženi imati obavezu dokazivanja zakonitog porijekla svoje imovine na temelju principa „balansa mogućnosti“), u suštini postaju neučinkoviti. U suštini, ovakva zakonska rješenja omogućavaju sudskim tijelima tih država da oduzmu imovinu za koji se sumnja da potiče iz kriminalne aktivnosti. Oduzimanje imovine se nalaže pored toga što ne postoji ranije donesena krivična presuda ili dokaz o kriminalnoj aktivnosti u odnosu na osobu od koje se nezakonito stečena imovina oduzima. S druge strane, od te osobe se u ovakvim postupcima zahtijeva da sa ciljem zadržavanja sporne imovine, a na principu balansa mogućnosti (da li je obzirom na svoje prihode objektivno mogla doći u posjed te imovine), dokaže njeno zakonito porijeklo. Princip prebacivanja tereta dokazivanja koji je nastao u ovim postupcima je vremenom našao svoju primjenu i u okviru klasičnih modela oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. U vezi sa ovim standardom se koriste i pojmovi „*proširenog oduzimanja*“, „*obrnuto tereta dokazivanja porijekla imovine*“, „*redukcije dokaznog standarda*“ i sl. Ovaj pristup se sastoji u utvrđivanju imovine za koju postoji sumnja da je pribavljena krivičnim djelom (koja je „*podobna*“ za oduzimanje), te prebacivanju tereta dokazivanja na optuženu osobu, koja je dužna podastrijeti dokaze Sudu o zakonitom porijeklu takve imovine. Ukoliko optužena osoba to nije u mogućnosti uraditi onda Sud utvrđuje da se radi o imovinskoj koristi koja je proistekla iz činjenja krivičn(i)h og djela te nalaže njezino trajno oduzimanje. Inače, prošireni pojam imovinske koristi u novijim krivičnim zakonima se javlja kao rezultat nastojanja za učinkovitijim suzbijanjem organiziranog kriminaliteta. Naime, poznato je da je sticanje ilegalne imovinske koristi glavni motiv organiziranja zločinačkih organizacija pa je realno pretpostaviti da će oduzimanje te koristi biti značajno sredstvo u borbi protiv organiziranog kriminaliteta (Mujanović, 2011).

Na kraju, Mujanović navodi, posljednje sporno pitanje se odnosi na izvršnu komponentu instituta oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi. Naime, mjera oduzimanja imovinske koristi je zakonska kategorija krivičnog prava i o njezinom oduzimanju se odlučuje u krivičnom postupku. S druge strane, za samo oduzimanje imovinske koristi (nakon donošenja odluke o oduzimanju u krivičnom postupku) relevantni su propisi ovršnog (izvršnog) prava. U tom smislu se govori o sistemu oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi, kojeg trebaju činiti relevantni

propisi i institucionalni kapaciteti koji će omogućiti efikasno otkrivanje (identificiranje), privremeno oduzimanje i upravljanje oduzetom imovinom, te, na koncu, njezino trajno, potpuno oduzimanje uz punu garanciju zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda (posebno prava na imovinu i pravično suđenje). S tim u vezi, u nastavku će se analizirati pravni okvir, i druga provedbena pitanja neophodna za efikasnu primjenu instituta oduzimanja nezakonito stečene koristi u BiH, sa posebnim osvrtom na mogućnosti oduzimanja koristi koja je proistekla iz počinjenja koruptivnih krivičnih djela (Mujanović, 2011). Sa kriminalnopolitičkog aspekta, propisivanje i primjena ove mjere je izuzetno značajno sredstvo borbe protiv kriminaliteta, i to posebno protiv organizovanog kriminaliteta u čijoj osnovi i jeste sticanje imovinske koristi. Koliki je značaj ove specifične krivičnopravne mjere u savremenoj politici suzbijanja kriminaliteta govori i podatak da je ona regulisana i Konvencijom o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog krivičnim djelom, koja obavezuje države članice da prihvate takve zakonodavne mjere koje omogućavaju oduzimanje nezakonitog prihoda ili imovine čija vrijednost odgovara nezakonitom prihodu (Marković, 2010).

ODREDBE KRIVIČNOG ZAKONA FBiH KOJE SE ODOSE NA ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI PRIVALJENE KRIVIČNIM DJELIMA

Iako je već prethodno pominjan KZ FBiH i njegove odredbe u pogledu oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom na ovom mjestu ćemo se tim odredbama detaljnije pozabaviti. Osnov za oduzimanje imovine stečene krivičnim djelom leži u odredbama Krivičnog zakona FBiH. Naime, Krivični zakon FBiH u članu 114 predviđa da niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom te da navedena korist oduzima sudskom odlukom kojom je utvrđeno da je krivično djelo učinjeno pod odgovarajućim uslovima propisanim KZ FBiH (Član 114. KZ BiH). Učinitelju će se oduzeti novac, predmeti od vrijednosti i svaka druga imovinska korist koja je pribavljena krivičnim djelom, a ako lišenje nije moguće, učinitelj će se obavezati na isplatu novčanog iznosa srazmjernog pribavljenoj imovinskoj koristi. Imovinska korist pribavljena krivičnim djelom može se oduzeti osobi na koju je prenesena bez naknade ili uz naknadu koja ne odgovara stvamoj vrijednosti ako je ona znala ili mogla znati da je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom (Član 115. KZ BiH). Krivični zakon FBiH propisuje oduzimanje imovine direktno proistekle iz krivičnog djela za koje je lice osuđeno, i to sudskom odlukom kojom je utvrđeno da je krivičnog djelo učinjeno (Član 114. stav 2. KZFBiH). Pored toga, svi krivični zakoni predviđaju i mjeru sigurnosti oduzimanjem predmeta koji su upotrijebljeni ili namijenjeni za učinjenje krivičnog djela ili su nastali njegovim učinjenjem, pod uslovima propisanim zakonom (Član 78. KZ FBiH). Kada su u pitanju pravna lica, krivični zakoni predviđaju i kaznu oduzimanja imovine koja se može izreći za krivična djela s propisanom kaznom zatvora od 5 godina ili težom kaznom (Članovi 134. i 136. KZ FBiH), dok je mjera oduzimanja imovinske koristi od pravnog lica posebno regulisana (Član 144. KZ FBiH).

KZ FBiH od 2010. godine omogućuje i prošireno oduzimanje imovinske koristi za koju krivičnom presudom nije utvrđeno da je stečena konkretnim počinjenim krivičnim djelom, ali za koju se opravdano vjeruje da je tako stečena, a za koju počinitelj nije pružio dokaze o zakonitom pribavljanju. Mogućnost ovakvog, proširenog oduzimanja je u krivičnom zakonu ograničena na tačno određen katalog krivičnih djela (djela podmićivanja, djela protiv službene i odgovorne osobe, protiv pravosuđa, privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa) i u tom slučaju je teret dokazivanja po sili zakona prebačen s tužioca na optuženog koji je u obavezi da dokaže zakonitost sticanja imovine (o tome će biti više riječi u posebnom poglavlju koje se bavi proširenim oduzimanjem). Dok se postupak za prošireno oduzimanje prema krivičnom zakonu FBiH sprovodi isključivo u okviru krivičnog postupka u kojem je jedino moguće izreći mjeru takvog oduzimanja, na nivou BiH je izmjenama iz 2015. godine Krivičnim zakonom uvedena mogućnost i da se, ukoliko u toku krivičnog postupka ne budu ispunjeni zakonom utvrđeni uslovi, za oduzimanje imovine pokrene parnični postupak. Na taj način, zakonodavac je samo na državnom nivou uveo mogućnost oduzimanja imovine u parničnom postupku, vjerovatno da bi prevazišao problem nedovoljne primjene instituta proširenog oduzimanja u okviru krivičnog postupka. Međutim, novo rješenje je donijelo još više nedoumica među praktičarima koji do sada gotovo da nisu primijenili ovu zakonsku

mogućnost. Moglo bi se reći da ovo rješenje u državnom zakonu u najvećoj mjeri odstupa od ostalih zakona jer po prvi put uvodi mogućnost oduzimanja imovine stečene krivičnim djelom u građanskom postupku, što generalno nije poželjno sa aspekta usaglašenosti zakona u jednom državno-pravnom sistemu kakav postoji u BiH. U zemljama koje poznaju građansko oduzimanje ono je u pravilu uređeno kao mjera supsidijarnog karaktera koja se primjenjuje u slučajevima kada uopšte nije moguće sprovesti krivični postupak, jer je osumnjičeni, odnosno optuženi umro ili je nedostupan, ili u krivičnom postupku nije moguće izreći mjeru oduzimanja imovinske koristi jer je optuženi oslobođen optužbe. U skladu s prethodnim, to bi bili slučajevi smrti ili bjekstva osumnjičenog, odnosno optuženog. Što se tiče vrste imovine koju je moguće oduzeti, svim krivičnim zakonima je određeno da to može biti novac, predmeti od vrijednosti i svaka druga imovinska korist koja je pribavljena krivičnim djelom (Član 115. stav 1. KZ FBiH). Takođe, ukoliko je nezakonita imovinska korist sjedinjena s imovinom stečenom na zakoniti način, takva imovina može biti predmet oduzimanja pod uslovima propisanim zakonom (Član 115. stavovi 2. i 3. KZ FBiH). Ukoliko korist nije moguće oduzeti u njenom izvornom obliku učinitelj će se obavezati na isplatu srazmjernog novčanog iznosa (Član 115. stav. 1. KZ FBiH). Svi krivični zakoni podjednako propisuju da je imovinu proisteklu iz krivičnog djela moguće oduzeti i od trećih lica na koje je prenesena, bez ili uz naknadu koja ne odgovara stvarnoj vrijednosti, ukoliko su bili nesavjesni prilikom njenog sticanja.

ODREDBE ZAKONA O KRIVIČNOM POSTUPKU FBiH KOJE SE ODOSE NA ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI PRIBAVljENE KRIVIČNIM DJELIMA

Zakoni o krivičnom postupku FBiH propisuju da se imovinska korist u krivičnom postupku utvrđuje po službenoj dužnosti te da je tužilac taj koji je u postupku dužan prikupljati dokaze i izviđati okolnosti od važnosti za utvrđivanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom (Član 45. stav 2. tačka g. i član 413. stavovi 1. i 2. ZKP FBiH). Ova zakonska obaveza tužioca u velikoj mjeri je zanemarena u praksi, što su potvrdili sagovornici na svim nivoima pravosuđa. Na to ukazuju zaključci s konferencije tužilaca u BiH kojima se apeluje na afirmisanje, aktualiziranje i redovno primjenjivanje instituta oduzimanja imovinske koristi u radu nadležnih tužilaštava. Procesnim zakonima uređen je postupak otkrivanja, utvrđivanja i osiguranja kasnijeg oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. U ovom smislu, tužiocu na raspolaganju stoje sve radnje dokazivanja koje predviđa ZKP, uključujući i posebne istražne radnje, što je veoma važno jer su one ponekad jedini način za utvrđivanje i pronalaženje nezakonito pribavljene imovine i prikupljanje dokaza o tome (Član 86. ZKP FBiH). ZKP propisuje postupak oduzimanja imovinske koristi ne samo od počinioca krivičnog djela već i od lica na koja je ona prenesena ili predstavnika pravne osobe ukoliko je na nju prenesena imovina, te zakon tim licima garantuje procesna prava, tj. mogućnost da ospore oduzimanje njihove imovine i sami predlažu dokaze, što je u skladu sa zahtjevima Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) u pogledu garancija zaštite prava na privatno vlasništvo (Član 414. stavovi 1, 2. i 3. ZKP FBiH). Kad dolazi u obzir oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, procesni zakoni propisuju da će sud po službenoj dužnosti, po odredbama koje važe za izvršni postupak, odrediti privremene mjere osiguranja (Član 416. ZKP FBiH). U praksi se u svrhu osiguranja oduzimanja nezakonito stečene imovine koriste još i odredbe ZKP-a koje se odnose na privremeno oduzimanje imovine radi obezbjeđenja (Član 87. ZKP FBiH), što je radnja dokazivanja koja ima za cilj da se spriječi korištenje, otuđenje ili raspolaganje imovinom koja se po KZ-u ima oduzeti ili koja može poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku. Ove odredbe se primjenjuju u svrhu osiguranja iz razloga efikasnosti jer je provođenje privremenog oduzimanja imovine u skladu s njima brže i samim tim učinkovitije, kako su istakli sagovornici. U pogledu izreke odluke kojom se oduzima imovinska korist pribavljena krivičnim djelom, ZKPom je određeno da ona mora sadržavati navode o tome koji se predmet, odnosno novčani iznos oduzima (Član 417. stav 2. ZKP FBiH). Zakoni propisuju dužnost suda da posebno obrazloži kojim se razlozima rukovodio pri odluci da treba izreći oduzimanje imovinske koristi (Član 305. stav 8. ZKP FBiH). Sud visinu imovinske koristi utvrđuje po slobodnoj ocjeni ukoliko bi inače njeno oduzimanje bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama ili znatnim odugovlačenjem postupka (Član 415. ZKP FBiH).

ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI PRIBAVLJENE KRIVIČNIM DJELOM U ZAKONU O SUZBIJANJU KORUPCIJE I ORGANIZIRANOG KRIMINALA U FBIH

Borba protiv korupcije podrazumijeva organizovanu, plansku i sveobuhvatnu aktivnost nadležnih organa u sprečavanju i otkrivanju krivičnih djela. U zavisnosti od uzroka i pojava oblika, nastalih posljedica i stepena društvene opasnosti, nastajale su i usavršavale se metode u suprostavljanju korupciji. Razni oblici ispoljavanja korupcije su karakteristični za svaku zemlju posebno i zavise od raznovrsnih kriminogenih faktora koji je pospješuju. U skladu sa tim, svaka zemlja, nakon izvršene analize etioloških i fenomenoloških obilježja korupcije, u okviru politike borbe protiv kriminaliteta, pronalazi i primjenjuje najefikasnije metode, vodeći računa o usavršavanju kadrova i osnivanju novih organa sa specijalnim ovlaštenjima. U postupcima oduzimanje imovinske koristi pribaljene koriptivnim krivičnim djelima, analogno se primjenjuju odredbe ZKP FBiH o čemu je već bilo riječi i Zakona o oduzimanju nezakonito stečene imovine Krivičnim djelom FBiH o čemu će u nastavku biti više riječi.

ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI PRIBAVLJENE KRIVIČNIM DJELOM U ZAKONU O ODUZIMANJU NEZAKONITO STEČENE IMOVINE KRIVIČNIM DJELOM FBIH

Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djeloma FBiH propisuju i odgovarajuće mjere za osiguranje oduzimanja nezakonito stečene imovine kao i odredbe o izvršenju radi oduzimanja nezakonito stečene imovine. Pomentim zakonom je predviđeno i prošireno oduzimanje imovine stečene počinjenjem krivičnog djela, što je i glavnim predmetom ovog našeg teksta, međutim, bez ikakvih posebnih odredbi o tome na koji način to prošireno oduzimanje i izreći, a što bi predstavljalo normativni putokaz za sva tijela uključena u postupak.

Pomenuti zakon predviđa da Sud oduzima imovinsku korist pribavljenju krivičnim djelom na osnovu svoje presude kojom je utvrđeno da je krivično djelo učinjeno. Međutim, takvo oduzimanje imovinske koristi koja je pribavljena krivičnim djelom, Sud prema zakonu ne može izvršiti po službenoj dužnosti, niti po vlastitoj inicijativi, nego je potreban zahtjev tužioca za oduzimanje imovinske koristi pribavljenju krivičnim djelom. Imovinska korist pribavljena krivičnim djelom se dakle, utvrđuje u krivičnom postupku po službenoj dužnosti. U ovom postupku, posebno važnu ulogu ima tužilac, koji, između ostalog, ima pravo i obavezu da utvrđuje činjenice potrebne za odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu, odnosno o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Preciznije rečeno, tužilac je dužan prikupljati dokaze i izviđati okolnosti koje su važne za utvrđivanje pribavljene imovinske koristi.

Međutim takvu obavezu ima i Sud, čime se u procesnom smislu ostvaruje primjena načela da niko ne može zadržati protivpravno stečenu imovinsku korist. Sud će, shodno zakonskim odredbama, vrijednost imovinske koristi procijenjivati na temelju vlastite procjene, ako bi procjena na drugačiji način dovela do nesrazmjernih poteškoća ili bi došlo do značajnijeg odugovlačenja postupka. Iz ovoga slijedi, da eventualne poteškoće u postupku utiču samo na postupak, način utvrđivanja, a nikako i na obavezu Suda da utvrdi imovinsku korist. Sud je u svakom slučaju, bez obzira na način utvrđivanja, dužan da utvrdi imovinsku korist, te da izrekne mjeru oduzimanja. Zakonom je propisano da tužilac može u optužnici zatražiti od Suda da izda kazneni nalog u kojem će optuženom izreći određenu krivičnopravnu sankciju ili mjeru bez provođenja glavne rasprave. U tom postupku, tužilac, između ostalih, može zatražiti i izricanje mjere oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Uslov za to je da se postupak vodi za krivična djela s propisanim kaznom zatvora do pet godina ili novčanom kaznom kao glavnom kaznom, a za koje je tužilac prikupio dovoljno dokaza koji pružaju osnov za tvrdnju da je osumnjičeni učinio krivično djelo.

ULOGA FEDERALNE AGENCIJE ZA UPRAVLJANJE ODUZETOM IMOVINOM U OKVIRU POSTUPKA ZA ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI PRIBAVLJENE KRIVIČNIM DJELOM

Trenutno na nivou BiH ne postoji specijalizovana institucija koja bi, u slučaju da je imovina već osigurana, preduzimala radnje neophodne da se ona prenese u vlasništvo države, odnosno

pretvori u novčani oblik i unese u odgovarajuće budžete. Za poslove upravljanja kako privremeno tako i trajno oduzetom imovinom na području FBiH Agencija za upravljanje oduzetom imovinom osnovana je 2015. godine, dok su pravni i materijalno-tehnički uslovi za njen rad stvoreni tek u 2016. godini. Prema podacima iz aprila 2017. godine, popunjenost sistematizovanih pozicija unutar Agencije iznosila je svega 18%. Ipak, Agencija je započela s radom, pa je u periodu od januara do marta 2017. godine postupala po nekoliko sudskih odluka kojima je izrečena mjera privremenog oduzimanja imovine i preuzela na upravljanje imovinu koja po svojoj vrsti odgovara novčanim sredstvima, dionicama, nekretninama, motornim vozilima i poslovnim udjelima. Najveći izazov u radu Agencije svakako predstavlja posao upravljanja privrednim subjektima koji u momentu preuzimanja već imaju nizak tržišni rejting i niz organizacionih, kadrovskih i finansijskih poteškoća, dok istovremeno održavanje njihove likvidnosti podrazumijeva specijalizovana znanja i izaziva velike troškove. Federalna agencija za upravljanje oduzetom imovinom (u daljem tekstu: Agencija) nezavisna je i samostalna upravna organizacija osnovana Zakonom o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom. U okviru svoje nadležnosti Agencija ima javna ovlaštenja za donošenje podzakonskih akata kojima se uređuje način djelovanja Agencije, pa je na osnovu tog ovlaštenja Agencija donijela Odluku o utvrđivanju kriterija obračuna troškova čuvanja i održavanja privremeno oduzete imovine, Uputstvo o načinu provođenja postupka javnog nadmetanja prodaje trajno oduzete imovine i Uputstvo o uspostavi, vrsti i sadržaju evidencija o upravljanju i raspolaganju nezakonito stečenom imovinom krivičnim djelom. Nadležnosti Agencije utvrđene su članom 30. Zakona i to:

- upravljanje privremeno oduzetom i oduzetom imovinom po odredbama Zakona i drugih zakona;
- provođenje analiza u području oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom;
- stručna edukacija iz područja finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom i
- obavljanje i drugih poslova propisanih Zakonom. (Izveštaj o radu i finansijsko-materijalnom poslovanju federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom za period 01.01 – 30.06.2017. godine, 2017).

Agencija u provođenju svojih nadležnosti obavlja sljedeće poslove:

- skladišti, čuva, prodaje, vrši najam imovine oduzete na osnovu Zakona. Ako za to postoji opravdana potreba, ovu imovinu Agencija može povjeriti na čuvanje drugoj instituciji o čemu se zaključuje poseban ugovor;
- vrši stručnu procjenu vrijednosti privremeno oduzete i oduzete imovine po odredbama ovog i drugih zakona;
- vodi evidencije o imovini kojom raspolaže i upravlja, sudskim postupcima u kojima se odlučuje o takvoj imovini;
- prikuplja od nadležnih institucija podatke, statističke izvještaje i druge informacije iz pravomoćno okončanih postupaka za oduzimanje imovinske koristi u skladu sa Zakonom, s ciljem obrade i analize tih podataka i informacija, uočavanja trendova u vršenju krivičnih djela iz kojih se pribavlja imovinska korist;
- prikuplja informacije iz sudskih registara, Porezne uprave, Registra vrijednosnih papira i drugih javnih registara koji se tiču vlasništva nad imovinom;
- vrši analize i procjene rizika s ciljem identifikacije faktora i okolnosti koji pogoduju pribavljanju imovinske koristi iz vršenja krivičnih djela;
- objavljuje redovne i godišnje izvještaje o stanju u oblasti oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, te ih dostavlja Vladi Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Vlada Federacije) i Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine;
- obavještava Vladu Federacije i Parlament Federacije o rezultatima analiza u području provođenja zakona ili drugih propisa o finansijskim istragama i oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom;

- inicira i daje preporuke za unapređenje pravnih propisa u oblasti provođenja finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom;
- sačinjava prijedlog Strategije za oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom u Federaciji Bosne i Hercegovine i Akcionog plana za njeno izvršenje, te ih upućuje Vladi Federacije i Parlamentu Federacije na usvajanje;
- koordinira i prati provođenje Strategije i Akcionog plana, te daje mišljenja i preporuke za njihovo efikasnije provođenje i
- u saradnji s drugim nadležnim institucijama učestvuje u obuci državnih i policijskih službenika i nosilaca pravosudnih funkcija u vezi s finansijskim istragama i oduzimanjem imovinske koristi pribavljene.

ZAKLJUČAK

Bitno je naglasiti da se oduzimanjem imovinske koristi ostvarene krivičnim djelom ne šalje samo poruka da se zločin ne isplati. Pored slanja ove jasne poruke veoma važno je i vraćanje distribucije resursa u društvu na onaj nivo koji je egzistirao prije trenutka počinjenja krivičnog djela i prije trenutka oduzimanja imovinske koristi od počinitelaca krivičnih djela. Potrebno je još jednom naglasti značaj oduzimanja i razlog koji je bitan u smislu šta se dešava ukoliko se imovinska korist ne oduzima od počinitelaca krivičnog djela. Ukoliko imovinska korist ostane i nakon izvršenja krivičnog djela u vlastištvo počinioca krivičnog djela nakon izvršenja kazne, onda se njemu taj zločin isplatio i u situaciji je da ponovo raspolaze tom imovinom i finansira sljedeća krivična djela.

Pored navedenog, oduzimanjem imovinske koristi postižu se i drugi ciljevi. Drugi ciljevi su usmjereni na generalno-preventivne funkcije krivičnog prava. Kada je u pitanju krivično-pravna reakcija onda je potrebno istaći da u te reakcije spadaju: osuda, prijekor ili neodobravanje.

Pored toga što se šalje jasna poruka izvršiocu krivičnog djela, oduzimanjem imovinske koristi šalje se poruka i svim članovima društva da se zločin ne isplati. Na ovaj način se stvara povjerenje građana i obezbjeđuje legitimitet koji predstavlja veoma važnu funkciju krivičnog prava.

Na kraju se može istaći da je nužnost postojanja legislative u cilju oduzimanja imovinske koristi koja je stečena izvršenjem krivičnog djela opšteprihvaćena činjenica. Bitno je napomenuti da svaka država gradi svoj model, tj. način na koji će stići do cilja oduzimanja imovinske koristi pribavljene izvršenjem krivičnog djela. S obzirom na društvene, političke i druge prilike u državi zavisi i opredjeljenje na način suzbijanja kriminalnih aktivnosti usmjerenih na pribavljanje imovinske koristi.

LITERATURA

- Babić, M., & Marković, I. (2009). *Krivično pravo –opšti dio*. Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova.
- Bogišić, V. (2004). *Izabrana djela, Pravni običaji u Crnoj Gori Hercegovini i Albaniji*. Beograd: JP Službeni list SCG.
- Derenčinović, D. (1999). Pravna priroda instituta oduzimanja imovinske koristi i njegovo značenje u prevenciji organiziranog kriminala. *Policija i sigurnost*.
- Federalna agencija za upravljanje oduzetom imovinom. (2017). *Izveštaj o radu i finansijsko-materijalnom poslovanju federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom za period 01.01 – 30.06.2017. godine*. Sarajevo.
- Faladžić, A. (2011). Oduzimanje prihoda, Preuzeto sa http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Oduzimanje_prihoda_Aleksandar_Faladzic.pdf
- Fehratović, A., & Mujanović, E. (2015). Samostalno oduzimanje imovinske koristi (oduzimanje u odsustvu osuđujuće presude). *Godišnjag Pravnog fakulteta u Sarajevu, LVIII*.
- Ilić, P. (2009). *Komentar zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog djela*. Beograd: OEBS.
- Ivičević-Karas, E. (2007). Krivičnopravno oduzimanje nezakonito stecene imovinske koristi. *Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu*, 2(14).

- Krivični zakon BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 32/03)
Krivični zakon FBiH („Službene novine FBiH“ broj 36/03)
Marković, I. (2010). Oduzimanje imovinske koristi. *Srpska pravna misao*.
Mitrović, L. (2008). *Prekršajno pravo*. Banja Luka: Prekršajno pravo.
Mujanović, E. (2011). *Oduzimanje imovinske koristi privaljene poričnjem koruptivnih krivičnih djela (analiza pravnog okrija u Bosni i Hercegovini)*. Sarajevo: Transparency International.
Odluka o utvrđivanju kriterija obračuna troškova čuvanja i održavanja privremeno oduzete imovine (“Službene novine Federacije BiH”, broj 60/16)
Šuškić, I. (2012). Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelom u Bosni i Hercegovini, Preuzeto sa http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Oduzimanje_imovine_stecene_krivicnim_djelima_u_BiH_Ismet_Suskic.pdf
Uputstvo o načinu provođenja postupka javnog nadmetanja prodaje trajno oduzete imovine (“Službene novine Federacije BiH”, broj 57/16)
Uputstvo o uspostavi, vrsti i sadržaju evidencija o upravljanju i raspolaganju nezakonito stečenom imovinom krivičnim djelom (“Službene novine Federacije BiH”, broj 2/17)
Zakon o krivičnom postupku FBiH (“Službene novine FBiH”, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09 i 12/10)
Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom (“Službene novine Federacije BiH”, broj 71/14)

INSTITUTE OF LOSS OF PROPERTY BENEFITS ACQUIRED BY CRIMINAL ACTIVITIES IN THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Jovan Miljković

Ministry of Internal Affairs of Republic of Srpska, Banja Luka, Police Directorate Prijedor, Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina, jomiljkovic@gmail.com

ABSTRACT

Nowadays, an increasing number of criminal offenses have been committed in order to gain property benefits, in particular, criminal offenses of corruption and criminal offenses of organized crime or serious forms of economic crime. When analysing the aforementioned criminal offenses, in addition to focusing attention on the perpetrator and the commission of a criminal offense, particular attention should be paid to determining the form and amount of the benefits obtained by the criminal offense. In this sense, the take-over of the seizure activities of those assets acquired through criminal offenses is initiated. From here follows a logical conclusion that it is not enough to punish someone for example. an abusive official position if he will not be deprived of what he has obtained as a benefit of committing a criminal offense. Such a procedure in which the acquired property by the criminal offense would remain untouched by the perpetrator himself would be rewarded for the committed criminal offense. The logical conclusion is that the confiscation of property gain acquired through a criminal offense is the only valid means in the suppression of organized crime and other criminal offenses seeking to obtain material gain or other material gain. The author deals primarily with the legal nature of the seizure of property gain obtained by a private work, and accordingly special consideration is given to the provisions of various positive legal regulations in the Federation of Bosnia and Herzegovina, which treat this area.

Key words: material gain, seizure